

ชื่อผลงานวิจัย (ไทย)

โครงการวิจัยเรื่อง การกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21

ชื่อผลงานวิจัย (อังกฤษ)

ชื่อนักวิจัย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ปีที่ผลงานวิจัยเสร็จ

2557

ประเภทของงานวิจัย

นโยบายการศึกษา

บทคัดย่อ

การศึกษาเป็นกลไกหลักในการพัฒนา ส่งเสริม ปลูกฝัง แนวความคิด ความรู้ ให้กับพลเมือง และสังคมโดยรวมของทุกประเทศ ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นตัวแปรหลักของความสามารถในการแข่งขันระยะยาว (Long Term Competitiveness) การออกแบบการศึกษาจึงเป็นข้อต่อสำคัญของการพัฒนาประเทศในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม บริบทที่สำคัญในการออกแบบการศึกษาในปัจจุบันก็คือพลวัตการเปลี่ยนแปลงโลกจากการก้าวผ่านจากศตวรรษที่ 20 เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 กระแสการเปลี่ยนแปลงโลกได้ส่งผลกระทบทั้ง ทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมืองของทุกประเทศ คนในโลกยุคใหม่ท่ามกลางพลวัตการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงต้องมีความพร้อมที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนผ่านเหล่านี้ ประเทศไทยก็จำเป็นต้องก้าวสู่ศตวรรษที่ 21 เช่นกัน ดังนั้นการเตรียมความพร้อมคนไทย เพื่อการนำพาสังคมและประเทศไปสู่โลกที่ 1 จึงเป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อ (Critical Point) ของชาติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 จะประกอบไปด้วยแนวทางในการดำเนินการที่สำคัญ ทั้งการ “ซ่อม” และการ “สร้าง” ควบคู่กันไป เพื่อเป็นการปรับแต่ง ซ่อมแซมกลไกการศึกษาเดิมให้ดียิ่งขึ้น และสร้างเสริมกลไกใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองพลวัตการเปลี่ยนแปลงแห่งศตวรรษที่ 21 รวมถึงสร้างพลังของการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย เพื่อก้าวสู่การสร้างสังคมแห่งปัญญาการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ช่วยขับเคลื่อนให้เกิดผลในการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ของไทยในทางปฏิบัติอย่างยั่งยืนและสมดุล เป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

ซ่อม

1. ปฏิรูประบบการผลิตครูและพัฒนาศักยภาพครูประจำการ
2. ปฏิรูปการเรียนรู้แห่งศตวรรษ 21 และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. ปฏิรูประบบการประเมิน เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (Formative Assessment)

4. ปฏิรูปเชิงโครงสร้าง และบริหารการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนปฏิรูประบบการบริหารจัดการ (Management System) สร้าง

5. สร้างสังคมแห่งปัญญา (Wisdom-based Society) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Supportive Learning Environment) เพื่อสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ (ไม่ใช่แค่เน้นแต่วิชาการ)

📖 คำสำคัญ

ศตวรรษที่ 21, ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21, การบริหารการเปลี่ยนแปลง, การเรียนรู้ตลอดชีวิต

📖 ความเป็นมา/หลักการและเหตุผล

ที่ผ่านมาประเทศไทยยังคงขาดความชัดเจนในการกำหนดเป้าประสงค์หลักของการศึกษา (Objective Function) ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นผลสุทธิของระบบ หรือปลายทางที่การศึกษาต้องพัฒนาและเสริมสร้างให้พลเมืองและสังคมสามารถอยู่ได้อย่างภาคภูมิใจ แต่การตั้งเป้าประสงค์หลักของการศึกษาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถพัฒนามนุษย์และสังคมได้ หากแต่ต้องมีกลไกการขับเคลื่อนแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติได้จริง โดยการดำเนินการจะต้องเข้าใจถึงทั้งบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 พื้นฐานปรัชญาการศึกษาไทย รวมถึงองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตของผู้เรียน โดยความเข้าใจเหล่านี้ควรเป็นความรู้พื้นฐานที่สั้น กระชับ เข้าใจง่าย และมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน โดยบุคคลในวงการศึกษาไทยตั้งแต่ผู้กำหนดนโยบาย ผู้มีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชน トラบไปจนถึงตัวผู้เรียนเองจะต้องมีความเข้าใจในแนวปฏิบัติและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างเพียงพอ ซึ่งแนวปฏิบัติเหล่านี้บางส่วนอาจไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงที่ละน้อย (Incremental Change) แต่อาจจำเป็นต้องเปลี่ยนถึงรากฐานแนวคิด (Paradigm Shift/Fundamental Change) ดังนั้นการมีส่วนร่วมและความเข้าใจของภาคส่วนจึงเป็นอีกปัจจัยในการเปลี่ยนรูปครั้งนี้

ดังนั้น ตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงเห็นควรให้มีการจัดทำโครงการวิจัยเรื่องการกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 เพื่อให้สามารถจัดเตรียมแผนการศึกษาของประเทศให้มีความสมบูรณ์พร้อมในทุกๆ ด้าน มีความชัดเจนในการกำหนดเป้าประสงค์หลักของการศึกษา สร้างความเข้าใจให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้เห็นทิศทางการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศในทิศทางเดียวกัน มองเห็นความเชื่อมโยงและการบูรณาการการทำงานระหว่างกัน รวมทั้งสามารถใช้เป็นรากฐานสำคัญของกระบวนการปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศไทยได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

📖 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่มีนัยสำคัญต่อการจัดการศึกษาไทย และกำหนดภาพรวมของเป้าประสงค์หลักของการจัดการศึกษาของไทย
- 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประเด็นท้าทายของการจัดการศึกษาของไทยในการบรรลุเป้าประสงค์หลัก ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21
- 3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 รวมทั้งกลไกการขับเคลื่อนไปสู่ภาคปฏิบัติ

📖 ขอบเขตของการวิจัย

- 1) ศึกษากรอบแนวคิดและกำหนด “เป้าประสงค์หลัก” (Objective Function) ของระบบการศึกษาไทยและทิศทางการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกัน ให้สามารถตอบโจทย์ความต้องการคนไทยที่มีคุณภาพในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืน
- 2) ศึกษาและนำเสนอสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Learning Environment) ที่สามารถเอื้อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ใน

ระดับปัจเจก และออกแบบนโยบายการศึกษาเบื้องต้นที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

3) ศึกษาและเสนอแนะการออกแบบกลไกขับเคลื่อนระดับนโยบาย (Mechanism Design) เพื่อนำไปสู่การกำหนดบทบาทหน้าที่และกระบวนการการบูรณาการระหว่างภาคส่วนหลากหลาย ทั้งที่อยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานภาครัฐ อื่นๆ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษา โดยแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงบางประเด็นของ ยุทธศาสตร์ บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

4) นำเสนอแนวทางการดำเนินงานสำหรับการใช้ข้อมูลทั้งหมดจากโครงการเพื่อเป็นฐานในการกำหนดแผนการดำเนินการ ระยะยาว (15 ปี) เพื่อเตรียมความพร้อมของการศึกษาไทยสู่ศตวรรษที่ 21

📖 ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา/ที่เกี่ยวข้อง

ได้มีการศึกษาทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา และเป็นข้อมูลในการ วิเคราะห์การศึกษาวิจัยในโครงการนี้ โดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อหลัก ได้แก่

1. สภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 และภาพของการศึกษาในสังคมยุคใหม่ โดยจะกล่าวถึง ความหมาย ของศตวรรษที่ 21 และบทบาทของการศึกษาที่สามารถรับมือและตอบสนองต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งจะกล่าวถึงภาพ เศรษฐกิจและสังคมในยุคหลังสังคมฐานความรู้ และเรื่องของความรู้และการจัดการความรู้ในศตวรรษที่ 21 เปรียบเทียบกับศตวรรษที่ 20

2. ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 โดยในหัวข้อนี้ได้มีการ ทบทวนกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญและมีลักษณะเด่นในศตวรรษที่ 21

3. เป้าประสงค์หลักของการจัดการศึกษา โดยได้มีการศึกษาทบทวนหลักการของเป้าประสงค์ของการจัดการศึกษา ตลอดจน ภาพรวมของเป้าประสงค์หลักของการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ

4. แนวทางพัฒนาการศึกษา โดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อย ได้แก่

4.1 ประเด็นท้าทายของการจัดการศึกษาและทิศทางนโยบาย

4.2 การพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียน โดยศึกษาปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการศึกษาเรียนรู้

4.3 การพัฒนาการบริหารการศึกษาและการปฏิรูปการศึกษา โดยทบทวนประเด็นการบริหารการศึกษา ผลตอบแทน ภายนอกของการศึกษา และการปฏิรูปการศึกษาด้วยการปฏิรูประบบความรับผิดชอบต่อ

4.4 การพัฒนาการศึกษาและกำลังคนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

📖 วิธีการวิจัย

แนวทางและวิธีการดำเนินงานในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ประกอบไปด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 การทบทวนการศึกษาและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง (Review Literature)

1.2 การประชุม จัดให้มีการประชุมเพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นจากผู้บริหารผู้ทรงคุณวุฒิและภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งการระดม ความคิดเห็นร่วมกันระหว่างคณะวิจัยกับผู้แทนของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานผู้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนศึกษามวลชนด้านการศึกษาและภาคประชาชน เพื่อประโยชน์ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ร่วมกัน

1.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาและ กำหนด

ยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการและแนวทางการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.4 การลงพื้นที่ศึกษาดูงาน คณะวิจัยจะลงพื้นที่สำรวจข้อมูลโรงเรียนจัดทำเป็นกรณีศึกษา โดยในการศึกษาค้นคว้า

มุ่งเน้นศึกษาในกรณีการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกรณีพิเศษเนื่องจากเป็นการจัดการศึกษาที่มีความสำคัญและเป็นรากฐานการศึกษาของประเทศ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

2.1 การวิเคราะห์ระดับมหภาค (Macro Analysis)

2.2 การวิเคราะห์ระดับจุลภาค (Micro Analysis)

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 สภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่มีนัยสำคัญต่อการจัดการศึกษาไทย

ส่วนที่ 2 ระบบการศึกษาเรียนรู้ของประเทศไทยและองค์ประกอบของระบบการศึกษาไทย โดยเนื้อหาในส่วนนี้จะเป็นการศึกษาใน 4 โมดูล ได้แก่

1. เป้าประสงค์หลักของประเทศไทยและการศึกษาไทย : ซึ่งจะศึกษาทั้งในเป้าประสงค์หลักของประเทศไทย และเป้าประสงค์หลักของ

การศึกษา (Objective Function) ของประเทศไทย นำเสนอผลวิเคราะห์สภาวะการณ์ปัจจุบัน

2. การพัฒนาระดับบุคคล (Individual Development) : โดยศึกษาถึงปัจจัยพื้นฐานระดับบุคคลของคนไทยเพื่อเตรียมพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 ภาพคนไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 ครอบคลุมกลุ่มของจิต (Mindset) กลุ่มของทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st century skills) กลุ่มขององค์ความรู้แกนสำคัญ และผลการประเมินช่องว่างคนไทยในปัจจุบันและคนไทยที่พึงประสงค์

3. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Learning Environment) : โดยการศึกษาประสบการณ์ต่างประเทศเรื่องสภาวะแวดล้อมของการเรียน (Learning Environment) : กรณีศึกษาเชิงลึกจากประเทศฟินแลนด์ สิงคโปร์ และญี่ปุ่น และสภาวะแวดล้อมของการเรียน (Learning Environment) ของประเทศไทย และการเตรียมพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21

4. ระบบการบริหารจัดการและเครื่องมือเชิงนโยบาย (Administration & Policy Instrument)

อภิปรายผล

สภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่มีนัยสำคัญต่อการจัดการศึกษาไทย และกำหนดภาพรวมของเป้าประสงค์หลักของการจัดการศึกษาของไทย บริบทการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย ประกอบด้วย 3 ระดับ

1. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลก (Global Trend) ที่สำคัญ คือ พลวัตการเปลี่ยนแปลงโลกจากการก้าวผ่านจากศตวรรษที่ 20 เข้าสู่ศตวรรษที่ 21

2. แรงขับเคลื่อนในระดับภูมิภาค (Regional Forces) การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของภูมิภาคต่างๆ ของโลกมากขึ้นโดยกรอบความร่วมมือที่มีความสำคัญใกล้ชิดกับประเทศไทยมาก คือการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียน

3. ประเด็นภายในประเทศไทย (Local Issues) และยุทธศาสตร์ของประเทศ (Country Strategy) โดยประเด็นปัญหาภายในประเทศไทยที่สำคัญของไทย คือ เรื่องความเหลื่อมล้ำ กีดกันประเทศรายได้ปานกลาง วิกฤตด้านความมั่นคง การเปลี่ยนแปลงทางครัวเรือน

นอกจากนั้น หากพิจารณาไปถึงต้นตอของปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาไทย หรือรากของปัญหาที่อาจส่งผลให้การพัฒนาการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของประเทศไทยยังไม่เป็นไปตามวิถีทางที่พึงประสงค์ สรุปได้ 4 ประการที่สำคัญ ได้แก่

1. แนวคิดของการเรียนรู้ของศตวรรษที่ 21 เป็นแนวคิดการเรียนรู้ใหม่ที่เปลี่ยนไปจากเดิม

2. แนวทางการบริหารจัดการด้านการศึกษา (Education Management)

3. ความสับสนของปัญหาอุปสรรคทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรและงบประมาณเพื่อการศึกษาไม่เต็มประสิทธิภาพ

4. ปัญหาการประเมินผลการศึกษา

แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 จะประกอบไปด้วยแนวทางในการดำเนินการที่สำคัญ ทั้งการ “ซ่อม” และการ “สร้าง” ควบคู่กันไป เพื่อเป็นการปรับแต่ง ซ่อมแซมกลไกการศึกษาเดิมให้ดียิ่งขึ้น และสร้างเสริมกลไกใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองพลวัตการเปลี่ยนแปลงแห่งศตวรรษที่ 21 รวมถึงสร้างพลังของการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย เพื่อก้าวสู่การสร้างสังคมแห่งปัญญาการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ช่วยขับเคลื่อนให้เกิดผลในการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ของไทยในทางปฏิบัติอย่างยั่งยืนและสมดุล เป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

📄 ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. ตั้งทีมการบริหารการเปลี่ยนแปลง “Change Management Team” เพื่อปรับให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) และนำแนวคิดการเรียนรู้ใหม่ (New Concept of Learning) มาสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง
2. ปฏิรูประบบการบริหารจัดการ (Management System) เพื่อให้ระบบการบริหารการศึกษาเป็นระบบที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพ มุ่งเน้นผลงาน และให้อิสระตามศักยภาพความพร้อมของสถาบันการศึกษาภายใต้เงื่อนไขการรับผิดชอบ
3. กำจัดช่องโหว่ของการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการแสวงหาผลประโยชน์จากระบบการบริหารการศึกษา นำไปสู่การทุจริตคอร์รัปชัน

📄 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในประเด็นการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิศาสตร์ประชากรโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของวิถีของครอบครัวและสังคมของประเทศไทยในเมืองและภูมิภาคต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานต่อการปรับรูปแบบการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้
2. การวิจัยในประเด็นความต้องการการศึกษา (Education Needs) ของประชากรหลังพ้นวัยเรียนในระบบเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการจัดการศึกษาและการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชน (Lifelong learning) ให้สอดคล้องกับกลุ่มคน กลุ่มอาชีพ
3. การศึกษาเชิงลึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการศึกษารุ่นใหม่
4. การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการใหม่ และการศึกษาความเป็นไปได้ในทางเทคนิคของการบริหารจัดการการศึกษา ที่มุ่งเน้นผลงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศึกษา